

АКАДЕМИК
МИХАИЛО ГАВРИЛОВИЋ
ИСТОРИЧАР, АРХИВИСТ И ДИПЛОМАТА

АКАДЕМИК МИХАИЛО ГАВРИЛОВИЋ: ИСТОРИЧАР И АРХИВИСТ

У српској историографији личност Михаила Гавриловића представља специфичну појаву, пошто његов значај проистиче истовремено из две области деловања – као историчар створио је научна дела чија вредност не застарева и тако обележио развој српске историографије, док је као први и дугогодишњи управник Државне архиве био зачетник архивске делатности у Србији, чији је рад остао узор и путоказ генерацијама архивиста. Обе сфере његове делатности, у значајној мери веома блиске, и као историчара и као државног архивара, прожете су јединственом идејом, која је садржана у схватању да је научно и критичко промишљање прошлости незамисливо без истраживања архивске грађе. Тај став у целокупној делатности Михаила Гавриловића није означавао само промовисање једног научног приступа, већ је имао и дубљи културолошки и друштвени смисао, и у том тренутку представљао је симбол модернизације и допринос изградњи савремене српске државе и друштва.

По завршетку студија на Великој школи, Михаило Гавриловић се као благодетељанац и стипендиста српске Владе упутио на специјалистичке студије на Универзитету Сорбона у Паризу, где је изучавао историју средњег века. Студије је завршио 1899. године одбраном докторске дисертације *Уговор закључен у Паризу 1259. између Луја IX, краља Француске и Хенрија III, краља Енглеске*. Гавриловићева докторска дисертација објављена је исте године и као књига, која је затим у медијевистици постала незаобилазно дело за проучавање француско-енглеских односа у 13. веку. За њу је Гавриловић користио низ необјављених архивских докумената из британских и француских архива и музеја, изучавајући истовремено и хронике тога доба, као и савремену литературу. Ово дело представља важан допринос једног српског историчара политичкој, војној и правној историји средњег века, а истовремено је и сведочанство о дOMETИМА српске интелигенције крајем 19. и почетком 20. века.

Гавриловићева монографија о Милошу Обреновићу је донела обиље нових информација и утицала на формирање научне слике о личности и делу Милоша Обреновића, насупрот дотадашњим погледима оптерећеним традицијом и династичким страстима. Искорак који је представљао ово дело огледао се у чињеници да су историчари тог доба углавном стручно обрађивали период средњовековне историје, док се проучавање историје 19. века углавном није заснивало на истраживању архивске грађе. Монографија Михаила Гавриловића спада међу најдокументованија дела српске историографије о 19. веку, с обзиром да је заснована на до тада необјављеној архивској грађи не само домаћег, већ и страног порекла, што је представљало прекретницу у српској историографији, која је до тада тематски и методолошки оскудевала у радовима заснованим на архивским истраживањима. У том смислу, према речима Слободана Јовановића, са Михаилом Гавриловићем „почиње научно обрађивање српске историје 19. века”, док је један други великан српске историографије, Радован Самарџић, приметио да „после Михаила Гавриловића није се у српској науци могла више озбиљно писати историја Србије 19. века без претходних архивских истраживања”.

Особеност и иновативност методолошког поступка Михаила Гавриловића била је у томе што је истраживањем огромне и разноврсне архивске грађе био у стању да на основу најширих знања која му је она пружала осети прошлост и да се у њу уживи. Методолошки ослоњен на архивску грађу, Гавриловић је на основу реконструкције, анализе, синтезе и тумачења докумената формирао судове, откривао животе људи до најситнијих детаља, уочавао је многобројне процесе, манифестације живота и света, и при томе сваку тврдњу поткрепљивао архивским материјалом. Истраживачку новину представљало је и то што је догађаје из националне историје доводио у везу са европским збивањима. Истовремено, обиље архивске грађе није га водило у монотонију документарности, већ су његова дела писана једноставно, јасно и занимљиво, али без литерарних претензија.

Библиографија Михаила Гавриловића броји 88 радова, а у центру његовог научног интересовања био је Први српски устанак и личности које су радиле на обнови српске државности, па је у том циљу прикупао архивску грађу о Карађорђу, Милошу Обреновићу, Младену Миловановићу и другим истакнутим личностима с почетка 19. века. Као посебна студија објављено је његово дело *Милош Обреновић и Вук Стефановић Караџић* (1908), а део ње-

гових чланака и прилога сабран је у књизи *Из новије српске историје* (1926). Објављивао је радове у *Српском књижевном гласнику* и *Летопису Матице српске*, а велики значај имају и његове критике радова Стојана Новаковића, Гргура Јакшића и Бењамина Калаја.

Паја Јовановић,
„Портрет Михаила
Гавриловића“,
уље на платну (Архив Србије)

Био је члан Српског књижевног друштва од 1906. године, члан Одбора за историју Српске краљевске академије и члан Француског књижевног друштва. За редовног члана Српске краљевске академије изабран је 1914. године. Током Првог светског рата за потребе српске владе радио је на пројекту мемоара под насловом *Историјски приказ*, који је требало да послужи као увод за Меморандум припреман у Влади ради упознавања савезника са српским националним захтевима.

Када се има у виду да је своја истраживања и писање радова обављао напоредо са пословима прво државног архивара, а затим дипломатског посланика, тек под тим околностима може се сагледати посвећеност, али и преданост, напор и прилежност које је Гавриловић уложио у свој рад. Био је личност чврстог карактера, непристрасан у оцењивању и доследан у примени методског поступка. У том смислу је Тихомир Ђорђевић верно описао Гавриловића: „Скроман, ни мало разметљив, увек присебан и ретко паметан, он је био човек који је гледао само свој посао и корист од њега и своју част коју је уносио у посао.” Као посланик при Ватикану бавио се проучавањем архивске грађе Ватиканског архива, о чему су остали да сведоче његови исписи из архива, а припремао је и дипломатску историју Србије у 19. веку и историју Карађорђева времена.

Док је као историчар могао да следи трагове које су оставили његови претходници, међу којима су Иларион Руварац, Јован Томић, Стојан Новаковић, дотле је у архивистици Михаило Гавриловић био родоначелник и зачетник струке. Приликом избора првог државног архивара, Михаило Гавриловић, као стручно образовани историчар са богатим истраживачким искуством у страним архивима, представљао је најпогоднију личност која би успешно руководила пословима стварања централне архивске установе, утемељења архивске праксе и изграђивања друштвене свести о значају архивске делатности. Законом о Државној архиви нису биле детаљно прецизиране квалификације које су очекиване од личности која би стајала на челу ове установе, али је сама чињеница да је државном архивару дат ранг редовног професора Велике школе говорила о очекивањима, као и о научном значају који је очекиван од установе. Државни архивар морао је имати одговарајуће образовање, ширину знања и културе, као и смисао за научни рад, али, пре свега, довољно способности и енергије да се прихвати организовања великог и одговорног посла заштите архивске грађе.

ИСТАВЉЕЊА, УДИ

КРАЈИНА И ГОДИНА 1874

ИМЕНА И ГОДИНА 1874

1. Јануар 1874
2. Фебруар 1874
3. Март 1874
4. Април 1874
5. Мај 1874
6. Јуни 1874
7. Јули 1874
8. Август 1874
9. Септембар 1874
10. Октобар 1874
11. Новембар 1874
12. Децембар 1874

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

Име и презиме *Михаило Гавриловић*
Савршеник војске *Г. Мис. Таболиц*

РОДНИ		КАКОСТ	СТАРИЈА	КАКОСТ	КАКОСТ
ИМЕ	ОТЦА	ИМЕ	ИМЕ	ИМЕ	ИМЕ
<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>

ЖЕНЕ		ДЕЦА	
ИМЕ	КАКОСТ	ИМЕ	КАКОСТ
<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>

УСТАВНЕ СЛУЖБЕ

КАКОСТ	КАКОСТ	КАКОСТ	КАКОСТ
<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>

ЈЕ ЛИ СЛУЖИО У ВОЈСЦИ

КАКОСТ	КАКОСТ	КАКОСТ	КАКОСТ
<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>

УСТАВНЕ СЛУЖБЕ

КАКОСТ	КАКОСТ	КАКОСТ	КАКОСТ
<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>	<i>Гавриловић</i>

1874-75.
1875-76.
1876-77.
1877-78.
1878-79.
1879-80.
1880-81.
1881-82.
1882-83.
1883-84.
1884-85.
1885-86.
1886-87.
1887-88.
1888-89.
1889-90.
1890-91.
1891-92.
1892-93.
1893-94.
1894-95.
1895-96.
1896-97.
1897-98.
1898-99.
1899-00.

Службени лист
Михаила Гавриловића
(Архив Србије)

Михаило Гавриловић је у тренутку доношења Закона о Државној архиви, као државни стипендиста, завршавао докторске студије у Паризу, које су се у великој мери заснивале на архивским истраживањима, што је као повољну околност имао у виду министар просвете Андра Ђорђевић приликом доношења одлуке о избору Гавриловића за првог државног архивара. Осим искуства у архивским истраживањима, боравак Михаила Гавриловића у иностранству дао му је и прилику да се по добијању вести о избору за државног архивара упозна са уређењем и организацијом архива у Француској и Великој Британији, чему се у наредном периоду студиозно посветио.

Био је члан Српског књижевног друштва од 1906. године, члан Одбора за историју Српске краљевске академије и члан Француског књижевног друштва. За редовног члана Српске краљевске академије изабран је 1914. године. Током Првог светског рата за потребе српске владе радио је на пројекту мемоара под насловом *Историјски приказ*, који је требало да послужи као увод за Меморандум припреман у Влади ради упознавања савезника са српским националним захтевима.

Када се има у виду да је своја истраживања и писање радова обављао напоредо са пословима прво државног архивара, а затим дипломатског посланика, тек под тим околностима може се сагледати посвећеност, али и преданост, напор и прилежност које је Гавриловић уложио у свој рад. Био је личност чврстог карактера, непристрасан у оцењивању и доследан у примени методског поступка. У том смислу је Тихомир Ђорђевић верно описао Гавриловића: „Скроман, ни мало разметљив, увек присебан и ретко паметан, он је био човек који је гледао само свој посао и корист од њега и своју част коју је уносио у посао.” Као посланик при Ватикану бавио се проучавањем архивске грађе Ватиканског архива, о чему су остали да сведоче његови исписи из архива, а припремао је и дипломатску историју Србије у 19. веку и историју Карађорђева времена.

Док је као историчар могао да следи трагове које су оставили његови претходници, међу којима су Иларион Руварац, Јован Томић, Стојан Новаковић, дотле је у архивистици Михаило Гавриловић био родоначелник и зачетник струке. Приликом избора првог државног архивара, Михаило Гавриловић, као стручно образовани историчар са богатим истраживачким искуством у страним архивима, представљао је најпогоднију личност која би успешно руководила пословима стварања централне архивске установе, утемељења архивске праксе и изграђивања друштвене свести о значају архивске делатности. Законом о Државној архиви нису биле детаљно прецизиране квалификације које су очекиване од личности која би стајала на челу ове установе, али је сама чињеница да је државном архивару дат ранг редовног професора Велике школе говорила о очекивањима, као и о научном значају који је очекиван од установе. Државни архивар морао је имати одговарајуће образовање, ширину знања и културе, као и смисао за научни рад, али, пре свега, довољно способности и енергије да се прихвати организовања великог и одговорног посла заштите архивске грађе.

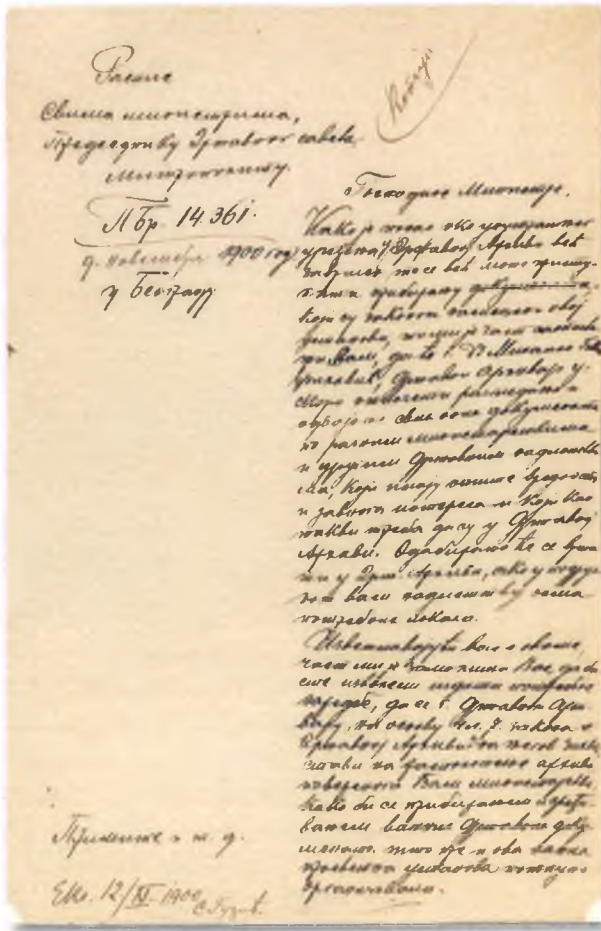

Закон о Државној архиви. Београд, 1. децембар 1898.
(Архив Србије)

Убрзо по добијању вести о постављењу за државног архивара, Михаило Гавриловић је увиђао да је „организација архива врло компликована ствар, много више но што изгледа”, и предлагао министру просвете да пре него што отпочне организовање Државне архиве изврши преглед докумената који по закону у њу треба да уђу, ради увида у њихов обим и стање у коме се налазе, и израде плана класификације и распореда документа. У новембру 1900. године министар просвете је писмом обавестио све ministre, као и председника Државног савета и митрополита, о почетку рада Државне архиве, и затражио да у својим ресорима ставе на располагање све архиве и омогуће државном архивару да прегледа, одабере, разврста и прикупи документа која спадају у надлежност новоформиране установе. Са своје стране, и у исто време, државни архивар се, руковођен сазнањима о немарном односу, уништавању

Распис Павла Маринковића, министра просвете упућен свим министрима, председнику Државног савета и митрополиту да ће др Михаило Гавриловић, државни архивар започети преглед и прикупљање архивске грађе. Београд, 9. новембар 1900. (Архив Србије)

и отуђивању архивске грађе, обратио министрима унутрашњих послова, привреде, финансија, војске и грађевина, са апелом да сачувају и заштите постојећа документа док их не преузме Државна архива.

Прве архивске фондове примљене у Државну архиву чинила су документа Књажеске канцеларије и Попечитељства иностраних дела, како је то Закон о Државној архиви одредио и како је то научна јавност у ранијим предлозима и тражила. Као највиша власт у земљи за време прве владавине кнеза Милоша, и место где су доношене одлуке и из којег се управљало државом, Књажеска канцеларија је садржавала највреднију архивску грађу, док је Попечитељство иностраних дела представљало својеврсни наставак рада ове канцеларије. Изузетно вредна архивска грађа ове

две институције пронађена је на тавану Министарства иностраних дела, а налазила се у „највећем неред и врло жалосном стању”. Архивска грађа Књажеске канцеларије пренета је у Државну архиву у новембру 1900. године, док је архива Попечитељства иностраних дела стизала постепено све до 1910. године.

Суочавајући се са скоро несавладивим тешкоћама, Државна архива је ипак почела да попуњава своје фондове, најпре захваљујући угледу, ефикасности, организацији, упорности и преданости државног архивара и његових малобројних сарадника. Тако су 1902. године примљене архиве Државног савета и Београдске митрополије, следећих година и архивска грађа Главне благајне Министарства финансија, Министарства просвете и црквених послова, а затим низа других државних установа. Архивска грађа Министарства народне привреде примљена је 1910. године, пошто је претходно била продата једном пиљару и уз велике муке од њега откупљена. Без регистара и деловодних протокола, растурина и поцепана, представљала је тек остатке архиве једне значајне институције, која је могла да представља изузетан извор за проучавање економског и друштвеног живота Србије у 19. веку. Сличан развој догађаја следио је у бројним другим преузимањима и покушајима да се заштити архивска грађа. Архива Управе вароши Београда је стигла 1913. године, иако је још у фебруару 1904. године питање ове архиве покренуо Михаило Гавриловић, с обзиром на то да се она налазила на тавану, расута и поцепана, а садржала је акте до 1885. године и према свим критеријумима припадала је Државној архиви као изузетно важан извор за проучавање друштвеног живота у Београду у 19. веку. Будући да није било простора да се ова документација пребаци у Државну архиву, поново је 1905. код председника Министарског савета и министра унутрашњих дела покренуто питање њеног смештаја и заштите, али су, тек када се 1913. почело са њеним уништавањем, били обезбеђени услови да се спасе бар оно што је преостало од ове архиве.

Сваки пријем архивске грађе био је посебна прича. У сваком од њих била је садржана и необична историја уништавања и још необичнија историја мучне борбе за очување барем онога што је преостало. У настојању да прикупе и, колико је могуће, заокруже архивску грађу државне управе у 19. веку, стручњаци Државне архиве су и у унутрашњости Србије трагали за документима старијих институција и значајних појединаца, а ту су се често сусретали са још драстичнијим случајевима уништавања.

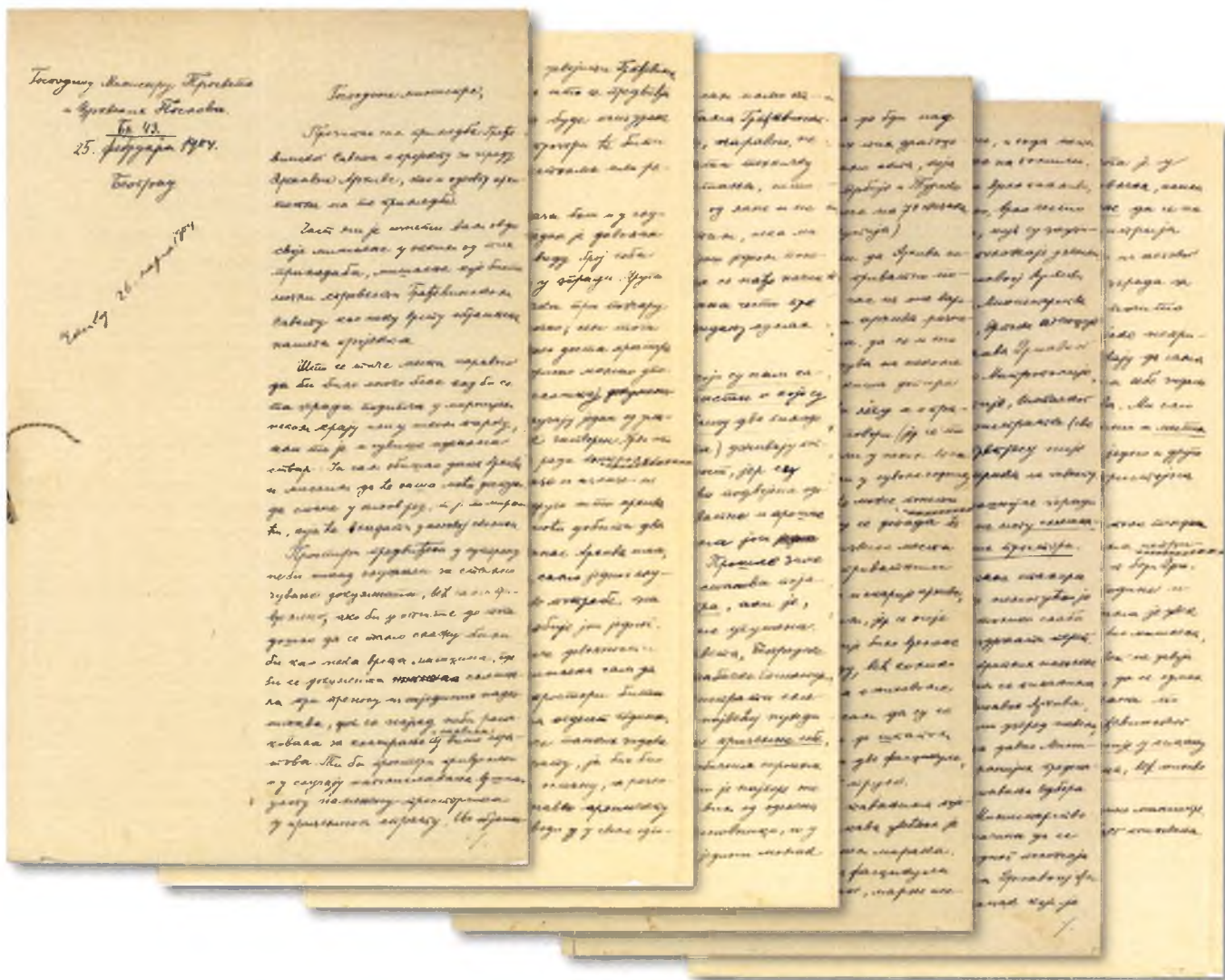

Оснивачи Државне архиве,
с лева: Јован Ивковић,
Михаило Гавриловић,
Миленко Ранчић и
Милоје Борисављевић.
(Архив Србије)

Суочавајући се непрестано са оваквим и сличним тешкоћама, Гавриловић је свакодневно морао да се бори са друштвеним и државним немаром и незнањем и да често подноси поразе, али при томе није лако одустајао у послу прикупљања архивске грађе. Његовом упорношћу успешно су завршавани процеси који су одлагани по неколико година, а неуморно је интервенисао и залагао се у случајевима када су се јављале тешкоће приликом преузимања архивске грађе. Напори да се што више архивске грађе прикупи, са друге стране, били су отежани чињеницом да није постојала адекватна архивска зграда, и једна од многобројних битака, коју ће тек његови каснији наследници привести крају, била је борба да Државна архива добије своју зграду и адекватан простор за смештај архивске грађе. У том смислу били су нужни компромиси, у једном тренутку преузимање архивске грађе свело се на одабир и пријем само оног материјала који се налазио у великој опасности и био угрожен до те мере да му је претило пропадање, тако да се цео посао прикупљања претворио у спасавање најугроженије архивске грађе.

Са минималним финансијским средствима, са недовољно особља и без сопствене архивске зграде, Државна архива је са муком одговарала својим захтевима и успевала да прикупи сву архивску грађу која је чекала на пријем у често алармантним условима.

Зграда у коју је 1900. године била смештена Државна архива у великој мери је ограничавала функционисање установе и онемогућавала да се стручни посао остварује у пуном обиму. Првенствено зато што је простор био сувише мали и врло брзо није више било места за смештај и пријем нове архивске грађе, а простора за сређивање и обраду архивског материјала и коришћење архивске грађе скоро да није ни било. Уз то, архивска грађа није била заштићена од пожара и влаге, па је Михаило Гавриловић у

Др Михаило Гавриловић, државни архивар обавештава Љубомира Давидовића, министра просвете о згради потребној за Државну архиву. Београд, 25. фебруар 1904. (Архив Србије)

марту 1902. сматрао да је неопходно да у обраћању министру напише: „Сматрам за дужност да се оградим против свих рђавих последица које могу настати услед тога што зграда у којој је Државна архива смештена не одговара ни најелементарнијим условима који се траже за овако важну установу.” Исто тако, Гавриловић је био приморан да обавештава поједина надлештва о томе како није у прилици да преузима архивску грађу и да их моли да је заштите и чувају код себе, док Државна архива не буде оспособљена да преузме документа.

У марту 1903. године чинило се да су неразумевање и немар отклоњени и да ствари крећу у добром правцу, јер министар доноси решење да се на имању и из средстава фонда Димитрија Николића-Беље подигне наменска зграда за Државну архиву. Михаило Гавриловић и сарадници су у јуну 1903. били најближе остварењу идеала првих архивиста у Србији, очекујући да изградња зграде почне, међутим пројекат је одбијен од стране Грађевинског савета. Тим поводом у фебруару 1904. Гавриловић најбоље описује неодрживо стање у коме се Државна архива налазила: „Документи који су нам сачувани од пропасти и који су уређени (на близу 2.000 кутија и свезака) уживају потпуну несигурност, јер су смештени у два подвојена одељења једне приватне и трошне зграде. [...] Архиве Државног савета, Београдске митрополије, Шабачке епископије и Шабачког магистрата сместили смо по највећој нужди у три влажне собе, са затворима обичних сиротних станова. [...] Многе старе архиве у унутрашњости пропадају од влаге или од прашине. Документи се разносе [...] а Државна архива нема више простора да прими и спасе сву ту архивску грађу”.

Гавриловић је и 1906. године понављао да је главна невоља Државне архиве што „није смештена у згради, која би приближно одговарала условима који се траже за установу ове врсте”. Иако је исте године Државна архива пресељена у зграду за коју је нађено да више одговара њеним потребама, и ово решење било је незадовољавајуће, па се државни архивар у готово сваком извештају о раду упућеном Министарству просвете жалио на недостатке зграде, њену безусловност, скученост просторија и опасност од пожара.

Борба за одговарајући простор, који би омогућио адекватну заштиту архивске грађе, доносила је бројне поразе и разочарења, а почев од Гавриловића исту битку наставио је да води низ генерација архивиста који су, као и Михаило Гавриловић, били мотивисани на-

што је и предложио на самом почетку рада министру просвете. Сматрао је да је такво сређивање много повољније за научна истраживања, што сведочи о његовом схватању да Државна архива мора да има научну димензију. Ипак, временом је имао довољно смисла и осећања да предложена праксу напусти и прихвати савременије методе провенијенције. Наиме, деценија у којој је Михаило Гавриловић био на челу Државне архиве карактеристична је и по убрзаном развоју и коначном преовладавању теорије провенијенције у поступку сређивања архивске грађе. Ова теорија је полазила од становишта да документа у архивским фондовима чине повезану целину насталу током рада једне установе, те да својом унутрашњом повезаношћу представљају сведочанство о њеном раду, да је документима и предметима место тамо где су и настали, те их зато треба оставити у поретку и организационој структури у којој су настали, без формирања вештачки створених тематских целина. Ово савременије, рационалније и за сређивање једноставније и ефикасније, а за квалитетно коришћење архивске грађе повољније гледиште, превладало је и у Државној архиви.

Радећи на пионирском послу и у недостатку искуства и архивске теорије и праксе, први српски архивисти су се неминуовно сусретали са једним од најзначајнијих стручних питања у архивистици, које увек има несагледиве последице, а то је утврђивање научне, културне, и друштвене вредности докумената и, сагласно томе, одређивање безвредног регистратурског материјала. Деликатно питање, према којим стручним критеријумима би требало вредновати документа, као и то ко треба да преузме одговорност за дефинисање и примену тих критеријума, државни архивар Михаило Гавриловић покушавао је да реши у сагласности са министром просвете јер, како му је писао у октобру 1907. године, „Посао пречишћавања тако је деликатан, критеријум за одабирање докумената тако растегљив да ја то нисам смео узети на себе”.

Када је реч о сређивању и обради архивске грађе, према предлогу државног архивара и на основу одлуке Одбора Државне архиве 1907. године, урађен је инвентар фонда Књажевске канцеларије. Фонд није имао регистре и деловодне протоколе па су документа овог фонда 1908. и 1909. године појединачно описана и направљен је њихов инвентар у облику картотеке.

Сређивање архивске грађе Михаило Гавриловић је видео као „најглавнији задатак” архивиста и сматрао је да је основни задатак сређивања да олакша посао научницима. Први корисници архивске

грађе Државне архиве евидентирани су током 1902. године, да би почев од првог истраживача, професора Миленка Вукићевића, у Државној архиви током управе Михаила Гавриловића истраживао читав низ представника интелектуалне и културне елите Краљевине Србије, међу којима и Слободан Јовановић, Павле Поповић, Јован Скерлић, Станоје Станојевић, што је још једно сведочанство и потврда колико је било потребно оснивање Државне архиве, колики је научни полет она покренула и колико је архивско истраживање било прихваћено и примењивано у истраживачком и научном раду.

Прва деценија Државне архиве, током које је овом установом руководио Михаило Гавриловић, била је раздобље великих напора, првобитног прикупљања архивске грађе, огромне борбе за успостављање стандарда и начина рада установе, као и афирмације њеног значаја за државу и друштво, што наводи на закључак да је све што је касније створено проистекло из основа постављених у ово доба. У овом периоду постигнути су значајни успеси у погледу заштите докумената у Србији, прикупљана је и заштићена архивска грађа, формиран први фондови, започело се са њиховим архивистичким сређивањем, установа је стекла значајан углед и настојала да негује свест и осећање за вредност и значај заштите архивских докумената. Прва деценија рада Државне архиве, као период у коме је овом установом руководио Михаило Гавриловић, представља доба у коме су постављени стандарди и изграђени модели који и данас чине део идентитета Архива Србије и архивске службе у Србији. Од Михаила Гавриловића, првог државног архивара у Србији, почела је институционална заштита архивске грађе, и у односу на његова достигнућа у струци и оно што је створио, мерила се касније српска архивистика. Гавриловић је организовао, и сам радио на томе, да се у прву установу заштите пренесе најстарија архивска грађа, и тиме сачувао могућност да будуће генерације разумеју своју прошлост на научним основама. Та пракса се настављала и даље, али је овим почетком била обележена заувек.

Као историчар са богатим истраживачким искуством у архивима, Михаило Гавриловић је могао да уочи и сагледа све послове који су стајали пред новооснованом установом; осим прикупљања архивске грађе, организовао је њено сређивање и коришћење, поставио је темеље архивистици и према стручним принципима и најбољим европским узорима засновао Државну архиву и са њом мисао о неизмерној потреби и значају чувања и заштите докумената.

Михаило Гавриловић је био један од најизразитијих представника генерације српске интелигенције која је крајем 19. и почетком 20. века, усвајањем и промовисањем тековина напредних западноевропских држава и друштава, омогућила друштвени и културни успон Краљевине Србије. Генерације историчара и архивиста које су следиле рад Михаила Гавриловића могле су узор и инспирацију да нађу у његовој личности, напорном раду, истраживачкој посвећености, аналитичности, промишљању архивске грађе, методолошкој иновативности, снази и енергији да паралелно буде присутан и у научној јавности и обавља важне државне функције, али и да следе дело особе која је умела да се прихвати великих терета и обавеза, суочи са бројним проблемима, неразумевањима и отпорима, упусти у објективну критику научног рада угледних колега и савременика и безрезервно прихвати пионирских и тешких послова, као што је изучавање националне историје 19. века на основу историјских извора, или изградња и ширење идеје о значају институционалног чувања и заштите докумената.

Др Љубинка Шкодрић
архивски саветник
Архив Србије